

1 JUNI 1933.

AFLEVERING 2

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

J. HEIMANS. AMSTERDAM.

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

PRIJS PER HALFJAAR f 3.25.

DENEKAMP.

MET Pinksteren vergadert de Natuurhistorische Vereeniging in dit door de natuur zoo rijk bedeelde uithoekje van ons kleine land.

Een prachtland voor botanici, een heerlijkheid voor entomologen en ornithologen, een rijk arbeidsveld voor onze geologen, een juweel voor den natuurvriend. 't Was het reeds, toen ik er voor 't eerst kwam in m'n groote vakantie, toen de N.N.V. nog niet bestond en Bernink nog z'n „museum" achter in 't kleine, nauwe steegje had; 't was 't in de Pinksterdagen in oorlogstijd, toen de Zevenster er zoo verrukkelijk op 't walletje bloeide en 't is 't nog, al is er dan hier en daar wat verloren gegaan en al heeft „de vreemdeling" ook Denekamp gemetamorfoseerd.

Oude herinneringen! 'k Weet nog heel goed, hoe 't me gelukte aan de hand van „Ons Dinkelland" naar de vochtige heide aan den rietzoom te trekken, om op die manier de Hilgenhorst te vinden, waar de Zevenster moest bloeien; hoe ik me door geen poëtische ontboezemingen van m'n doel liet afleiden, maar alles vond, wat er aangegeven stond te zullen groeien en eindelijk met veel voldoening langs dezen zeer ongewonen weg ook 't doel bereikte.

't Is een wonder genoeg, in dit land rond te zwerven. Maar voor een rechtgeaard Hollander trekt toch 't stroomende water altijd 't sterkst en een van onze eerste wandelingen ging steeds naar de Dinkel. En zooals 't dan steeds gaat, ge krijgt een zekere voorkeur voor een bepaalde manier om er heen te gaan; zelden is er een behoorlijke reden voor, maar ge slaat instinctief denzelfden weg in, dien ge zoo goed kent en ge zijt grootelijks verwonderd, dienzelfden weg terug te vinden in een programma van de N.N.V.

De olde diek in 't morgenzonnetje, de olde diek in den avondschemer, de olde diek

foto Ceton.

Fig. 1. Boerderij aan de Olde Diek.

bij stralende hitte, hij bekoort u steeds in z'n eenvoud en veelzijdigheid. Thans heeft 't geen zin, er een botanische beschrijving van te geven, of ons te verdiepen in entomologische of ornithologische bijzonderheden, nog minder een slechter hoofdstuk van Ons Dinkelland te schrijven, dan Bernink het deed. We vragen slechts de aandacht voor enkele herinneringen. Voor 't rijwielpad, dat er langs loopt en . . . voor ons paaltje. Want ge krijgt natuurlijk oude kennissen aan den weg, die ge meer waardeert dan andere. Dat was ook ons paaltje, 'n oud, krom paaltje — 'k moet tot m'n schande bekennen, dat ik niet eens weet, van welk hout het was —; 't diende alleen, om 't fietspad van den rijweg te scheiden. 't Was niets bizonders: er staan er verscheidene. Maar op dat eene paaltje was m'n oog eens gevallen, om er de schoonheid van

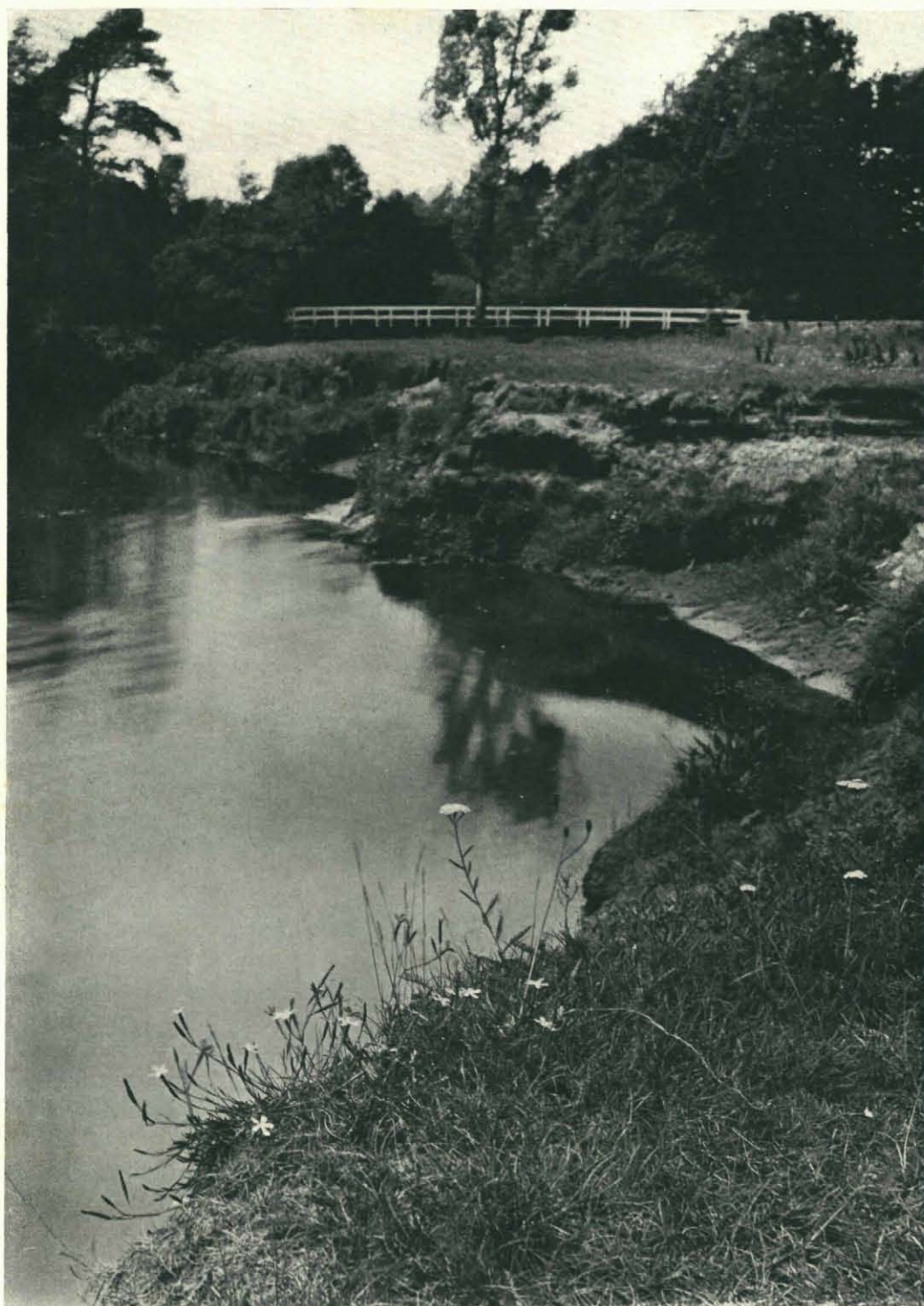

foto Ceton.

Fig. 2. Steenanjelier bij de Olde Brug.

te ontdekken. Kent ge Dürers stillevens van z'n zoodje gras? Is 't geen juweel? Nu, zoo'n juweel was ook m'n paaltje, door wat er omheen groeide. Daar stond een prachtige *Achillea ptarmica* bij — ja, de gekweekte „Perle, flore pleno” is ook heel mooi — maar ze haalde niet bij deze, ondanks pad en rijweg zoo harmonisch uitge-

foto Ceton.

Fig. 3. Beekje op Austiberg met Anemonen en Goudveil.

pluimage, met z'n weitje ervoor. Vriendelijk, open en blij ligt 't daar, stemming is er in dit landschap, stemming, niet slechts hier, maar overal, waar ge komt.

De rechtgeaarde Hollander ging eerst naar 't water — ge ziet, zoo heel gauw heeft hij 't nog niet bereikt — maar nu zijn we er toch. De erve Grondboer ligt voor ons en we zijn aan de oude brug. Stroomend water en zand, wat wilt ge meer, 'n bijzondere flora kan niet uitblijven. 't Is jammer, veel van die bijzondere flora is hier verdwenen. 't Rechtsche paadje over de brug heeft een helling gehad, die geel kon zien van de

groeide, schitterend witte eenvoudige wilde plant. En elken keer weer verraste ze me door haar wondere bevaligheid. En in alle bescheidenheid werd ze omgeven door een kleine schaar van bewonderaars uit grassen-, carex en juncus familie, die 't paaltje maakten, tot wat het nu eenmaal was. Staat het er nog? Misschien wel, misschien niet, 't doet er ook niet toe, dan vindt ge wel 'n ander paaltje, of wat anders dan 'n paaltje, dat u weldadig aandoet. Zoo is nu eenmaal de oude diek, zoo is eigenlijk heel Denekamps omgeving, rustig in 't groot, rustig in 't kleine.

Ga maar een eindje verder. Ja, ge komt straks aan de erve Grondboer met z'n prachtig zwaar eikenhout, maar let eerst even op deze zoo „gewone” boerenwoning en zie 't in z'n omgeving van weldadige rust in de schaduwen van berken en elzen en boomen van diverse

sterretjes van *Sedum reflexum* en de zoom van 't water telde eenmaal de prachtige *Veronica longifolia* bij tientallen en tientallen. Ze zijn verdwenen, er kwam te veel bezoek voor deze zeldzamere lievelingen van Flora, maar er zijn gelukkig nog plekjes genoeg, waar de blauwpaarse trossen bij honderden oprijzen en waar de gele sterretjes u nog in groot aantal tegenschitteren.

Ga de brug nog niet over. De foto zegt u, waar ge wezen moet. Een achtergrond: een schilderijtje; op den voorgrond de stroomende Dinkel met z'n afgebrokkelde oevers in zomertooi en vlak voor u 't prachtige steenanjeliertje in z'n zacht rose kleed op een overhangend kantje. Het niet eens zoo erg brutale Duizendblad neemt ge op den koop toe. Ge hebt uw toestel al voor den dag gehaald. 't Valt niet mee, een plekje te vinden, waar ge uw niet uitgetrokken driepoot zoo kunt neerzetten, dat ge dit alles vereeuwigen kunt. De anjeliertjes moeten er natuurlijk scherp op staan, de achtergrond niet heelemaal scherp — 't is maar goed ook, want zelfs met 't kleinste diaphragma lukt 't nog niet. En dan maar geduldig wachten, tot de wind belieft, uw bloempjes met rust te laten. Een paar minuten belichten met uw kleinste diaphragma en niet al te gevoelige plaat. En thuis ziet ge telkenmale met meer dan gewoon genoeg naar een van die eenvoudige natuurtafreeltjes, waaraan Denekamps omgeving zoo wonder rijk is.

Waar ge moet heengaan in Denekamp? Ge kunt overal gaan, waar ge wilt. Er is haast geen stukje, dat niet z'n eigene bekoring heeft. Tientallen ervan rijzen voor m'n oog op. Ga niet zoo ver. Ook dichtbij is genoeg. 't Is nog anemonentijd. De roomwitte bloem met z'n tikje karmijn aan den onderkant is 't, die u allicht lokt. Ga naar 't Borchtbosch, ge zijt er vlak bij. En 't is nog altijd een botanisch en entomologisch dorado, om van de vogels te zwijgen. Ge ziet er de boschanemonen bij duizenden in de schaduw van 't loofhout langs paden en paadjes, met sierlijke blaadjes tusschen hondsdrif en maagdepalm. En toch — nog liever naar Austi-berg, al is 't dan 'n drie kwartier van 't dorp. Voor de geelsterretjes zijt ge misschien wat laat, maar 't wisselbladige goudveil vindt ge er nog wel aan 't kleine beekje met z'n miniatuur-watervalletje. Daar groeien de anemonen niet in 't bosch, maar in de weide en ze staan er in menigten, open en blij, van 'n heerlijkheid, zooals ik zelden ze zag.

Aan die Austi-berg heb ik altijd ook nog 'n herinnering. Op een van m'n zwerftochten zonder doel in die buurt — 't was in Augustus — vond ik 'n pas bloeiende paardenstaart, die er wat anders uitzag dan gewoon. Aha, dat zou natuurlijk de zeldzame boschpaardestaart zijn, die ik nog niet kende. Dat was m'n eerste gedachte. En, o wee, als je je zoo iets in je kop hebt gezet. Dan ben je verkouden van stijfkopigheid. Je kijkt natuurlijk eerst in je flora. Gelukkig was 't die van Thijsse, anders kreeg ik natuurlijk in een noot op m'n kop, dat ik niet zoo stom was geweest, als ik zijn flora had gebruikt. Maar 't was dus in orde. Vochtige, beschaduwde plaatsen, in bosschen. 't Kwam uit. 't Was wel niet zoo erg vochtig, en veel schaduw was er ook niet, maar enfin, dat komt meer voor. z.z.z. stond erbij. Dan ben je allang tevreden. Maar ja: sporenaren April-Mei en 't was Augustus. Een tweede generatie, zeggen we dan bij de vlinders. Dat was verdacht! En de twijfel sloop in m'n hart. Maar

er was meer verdachts, als je hem goed bekeek. De takken waren niet sterk omge-

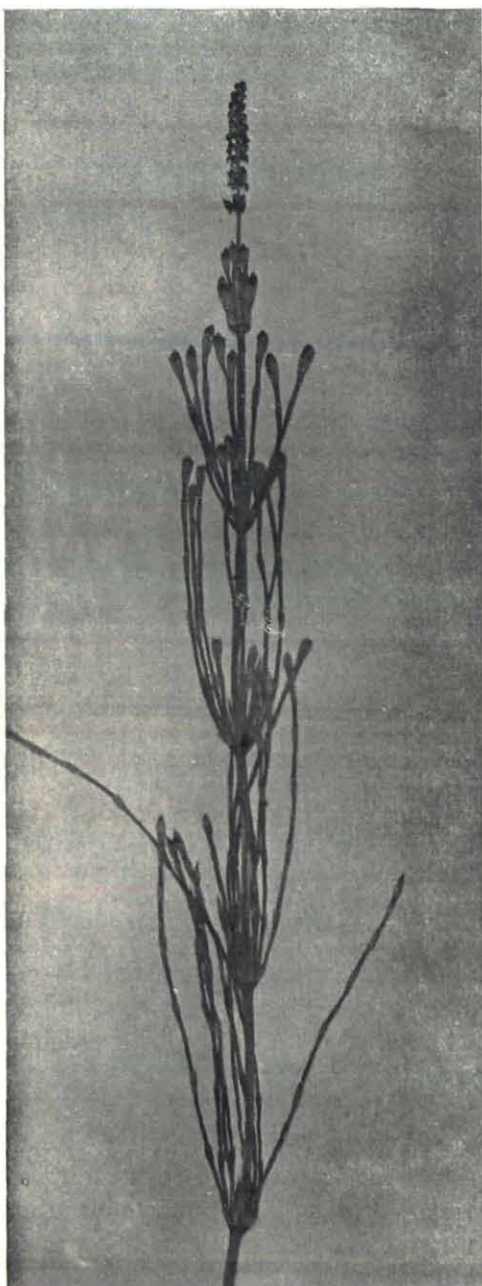

foto Ceton.

Fig. 4. De zeldzame Paardestaart *Equisetum palustre* L. var. *polystachya* Villars.

bogen, en ze hadden geen zijtakjes. De takken waren nog jong, misschien gingen ze later hangen. Maar je wordt toch al 'n beetje kriegelig, dat 't wellicht geen z.z.z. is. Die flora zal wel niet deugen! Ja, tot zulke godslasterlijke dingen kom je dan. De prentjes vergeleken. Geen een klopt! De hoofdstengel zelf droeg een sporenaar, maar alle zijstengels hadden er ook één. En zoo'n mirakel stond er in de heele flora niet. Bepaald 'n heel nieuwe soort!

Maar als je dan een beetje gekalmeerd thuis komt, dan duikt gewoonlijk wel 't lumineuze idee bij je op, om 'm eigenlijk eens „gewissenhaft” te gaan determineren. Waarmee je natuurlijk had moeten beginnen!

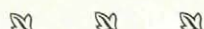
De plant droeg, waar de leden van den stengel in elkaar sloten, kransen van dunne zijstengels of takken — onbetwistbaar — 2 — de takken stonden omhoog en hadden zelf geen zijtakjes — onbetwistbaar — 3 — de hoofdstengel groen — onbetwistbaar — 4 — veel minder dan 12 tanden — onbetwistbaar — 5 — onderste lid der zijtakken veel korter dan de scheede van den hoofdstengel — onbetwistbaar — *E. palustre* —. Daar sta je dan. Om je te irriteren zetten ze er dan nog bij: algemeen in slooten en moerassen. En 't mirakel ziet er toch heel anders uit. Je kijkt alles precies nog eens na; ja, de tanden zijn zwart, met 'n witte rand. Stengel doorsnede: alles klopt. Maar tevreden ben je niet.

Gelukkig bracht Thomé's flora de oplossing van de puzzle. 't Was *Equisetum palustre* L. maar de var. *polystachya* Villars. Later ben je natuurlijk stom verbaasd over je eigen geringe capaciteiten. Maar als herinnering is 't toch wel aardig, je eigen zonden later eens op te biechten. 't Is gelukkig al heel lang geleden. Tegenwoordig zijn we

verstandiger? Maar als afschrikwekkend voorbeeld van onbedachtzame eigenzinnigheid prijkt hij nog steeds in m'n herbarium.

Natuurlijk loopen de leden der N.N.V. in deze op hun Pinkster-excursies geen gevaar. Zij zijn dan in dit gebenedijde land voldoende beschermd. Wees er welkom! In welk onderdeel der groote natuur gij u ook gemeenlijk verdiept, we weten: ge komt hier wel terug!

J. C. CETON.

UIT HET LEVEN VAN DE BIJENWOLF (*PHILANTHUS TRIANGULUM FABR.*)

II.

Tot nu toe hebben we niets anders gedaan, dan rustig waarnemen. De waarnemingen toonden ons, dat *Philanthus* bijen vangt en geen andere beesten, dat hij een hol graaft, dat hij dat hol, ook al is hij een half uur weggeweest, weer onder alle andere hopen in de buurt weet terug te vinden enz. Meer kunnen waarnemingen ons niet leren. Toch willen we meer weten. Hoe komt het, dat hij alleen bijen vangt, hoe komt het, dat iedere wesp zijn eigen nest weet terug te vinden? Hier komen we op het zo fascinerende terrein tussen de zintuigphysiologie en -psychologie, waar we met eenvoudige experimenten dikwels zulke goede resultaten kunnen bereiken. Laten we uit de vragen, die we ons stellen kunnen, één uitpikken: Hoe is de wesp in staat, zijn nest met zulk een haast onfeilbare zekerheid terug te vinden? Over de proeven, die ik nam, om deze vraag te beantwoorden, wil ik nu iets vertellen.

Ik volgde hierbij geheel de weg, die door Von Frisch met zijn bijen gewezen is. Von Frisch heeft vanaf een jaar of twintig geleden een reeks bewonderenswaardige onderzoekingen over de zintuigphysiologie van de honingbij gepubliceerd, waarin hij over het leven van de honingbij meer te weten is gekomen, dan men van enig ander dier ooit tevoren heeft gevonden. Wanneer ik dan ook zeg, dat ik de weg volgde, die Von Frisch gewezen heeft, betekent dat niets meer, dan dat ik enige wankel schreden heb gezet op het allereerste stuk van die weg, om het eens mooi te zeggen.

Het spreekt vanzelf, dat de methoden, die Von Frisch bij zijn bijen toepaste, niet klakkeloos op *Philanthus* toegepast konden worden. Om vertoebelingen zoveel mogelijk te voorkomen, geldt het bij dit soort onderzoekingen, de natuurlijke omstandigheden in de essentiële punten zoveel mogelijk ongewijzigd te laten, teneinde de „gestemdheid”, de „dispositie” van de proefdieren zo mogelijk niet te veranderen. Ik werkte dan ook in het vrije veld en greep slechts hier en daar, waar het nodig was voor de beantwoording van mijn vragen, experimenteel in.

Om enig idee te krijgen, in welke richting ik moest zoeken, deed ik een voorlopige proef, een proef, die niets positiefs bewees, maar toch enige aanwijzing kon geven. Toen een wesp, die ik enige tijd van nabij gevolgd had, weggevlogen was, om een bij